

Handreiking uitvoering maatregelen Hervormingsagenda Jeugd

Uitwerking van de maatregelen die niet specifiek in het implementatieplan zijn uitgewerkt

Versie 1 december 2023

December 2023
Contact: J42@vng.nl

1. Achtergrond en doel handreiking

De vaststelling van de Hervormingsagenda Jeugd in de ALV VNG in juni 2023 betekent dat de gemeenten en de andere betrokken partijen in volle vaart aan de slag gaan met de uitvoering van de agenda. Wat dat voor de verschillende inhoudelijke initiatieven van de Hervormingsagenda betekent, staat beschreven in het gezamenlijke implementatieplan van de vijfhoek. Dan gaat het onder meer om de rol en verantwoordelijkheden van de betrokken partijen, de samenhang in en afhankelijkheden tussen de diverse initiatieven en de planning. Dit implementatieplan is een dynamisch document. Op basis van verdere uitwerking van initiatieven en inzichten uit de uitvoering, zal dit plan de komende tijd worden geactualiseerd.

Naast de inhoudelijke opgave om het stelsel van jeugdhulp te verbeteren, is de financiële opgave een belangrijk onderdeel van de agenda. Dit betreft een oplopende besparing tot € 1 miljard euro vanaf 2027, waarvan over ruim €650 miljoen overeenstemming tussen rijk en VNG is over de mogelijke haalbaarheid. De rest is met meer onzekerheden omgeven.

Deze handreiking is bedoeld om handvatten te geven voor de uitvoering van de maatregelen waar een besparingsopbrengst aan is gekoppeld en die niet of slechts beperkt terugkomen in het implementatieplan. Zo willen we gemeenten handvatten bieden om met alle maatregelen aan de slag te gaan. De handreiking beoogt gemeenten te ondersteunen in het nemen van de juiste stappen voor implementatie van deze 'losse' maatregelen. Hiermee geeft het implementatieplan, in combinatie met deze handreiking, de gemeenten de handvatten de maatregelen uit de Hervormingsagenda Jeugd uit te voeren. Het implementatieplan en deze handreiking moeten daarom in samenhang gezien worden.

In de leeswijzer zetten we uiteen welke maatregelen zijn uitgewerkt in de handreiking en voor welke maatregelen wordt verwezen naar het Implementatieplan. Het implementatieplan en deze handreiking vormen daarmee als het ware één geheel. Ook deze handreiking is net als het implementatieplan te zien als een dynamisch document. Als er aanleiding is, zullen wij deze actualiseren.

Het is cruciaal dat alle gemeenten inspanningen leveren op alle afgesproken maatregelen van de Hervormingsagenda. Er is met het instemmen met de Hervormingsagenda afgesproken om alle maatregelen uit de agenda voortvarend uit te voeren. Dit betreft alle partijen in de vijfhoek. Tevens is door het Rijk en de VNG afgesproken om een deskundigencommissie in te stellen. Deze commissie zal beoordelen of gemeenten voldoende inspanningen hebben geleverd en als er desondanks tekorten resteren, een zwaarwegend advies geven over mogelijke financiële compensatie van het Rijk aan gemeenten en mogelijke voorstellen voor bijsturing of anderszins (aanvullend) te treffen maatregelen.

Met deze handreiking (en het implementatieplan) bieden we gemeenten inzicht in wat er nu al mogelijk is om te doen en wat er nu nog niet mogelijk is, maar later wel. Tevens hebben we als doel dat gemeenten van elkaar leren bij het oppakken van deze maatregelen. Met het uitvoeren van de maatregelen dient duidelijk te worden wat de maatschappelijke en financiële effecten zijn en in welke tijdspanne deze worden gerealiseerd. Dit biedt de deskundigencommissie een eerlijk en concreet beeld van de geleverde inspanningen en hun effect c.q. opbrengsten.

Meer informatie

VNG en VWS werken samen aan een ondersteuningsaanbod voor regio's en gemeenten, alsmede de aanbieders en professionals. Bij de inrichting van dat aanbod wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de behoeften van gemeenten en de andere partijen.

VNG zet daarnaast een eigen informatieplatform op waar alle informatie over de Hervormingsagenda gemakkelijk terug te vinden is en ruimte biedt voor (onderlinge) informatie-uitwisseling. De leden van het J42-netwerk zullen worden betrokken om hierover mee te denken. Dit platform zal via www.vng.nl/hervormingsagenda te bereiken zijn.

In veel regio's en gemeenten lopen al initiatieven ter uitvoering van de verschillende maatregelen uit de Hervormingsagenda Jeugd. De inzichten en best practices die hieruit voortkomen worden door de VNG in samenwerking met de netwerken (o.a. de J42) en de ondersteuning van de regioadviseurs de komende tijd in de vorm van **de startfoto** inzichtelijk gemaakt en actief met de gemeenten gedeeld. Een aantal van die best practices hebben we al opgenomen in deze handreiking.

Over de financiële afspraken die gemaakt zijn over de Hervormingsagenda Jeugd hebben wij de afgelopen maanden veel vragen gekregen. Deze hebben we gebundeld in de **beantwoording veelgestelde financiële vragen** die op vng.nl terug te vinden is. Ook dit zullen wij als daartoe aanleiding bestaat actualiseren.

Voor de volledigheid nemen we hier het berekende besparingspotentieel van de maatregelen die inhoudelijk in deze handreiking worden besproken. Het volledige overzicht van financiële maatregelen en de toelichting daarop vindt u in de bijlage bij de Hervormingsagenda, pagina 69 t/m 75.

	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2030	Structureel
Invoeren methoden van domeinoverstijgend werken								
Bruto besparingen	-112	-112	-112	-112	-112	-112	-112	-112
Investerings	+11	+11	+11	+11	+11	+11	+11	+11
Netto besparingen	-101	-101	-101	-101	-101	-101	-101	-101
Brede invoering verbindende rol tussen huisarts en wijkteam								
Bruto besparingen	-96	-96	-96	-109	-109	-109	-109	-109
Investerings	+21	+21	+21	+21	+21	+21	+21	+21
Netto besparingen	-75	-75	-75	-88	-88	-88	-88	-88
Beperking verwijzingen naar ongecontracteerd aanbod								
Bruto besparingen	-49	-49	-49	-49	-49	-49	-49	-49
Investerings	+0	+0	+0	+0	+0	+0	+0	+0
Netto besparingen	-49	-49	-49	-49	-49	-49	-49	-49
Normaliseren voogdijondersteuning								
Bruto besparingen	-10	-10	-10	-30	-30	-30	-30	-30
Investerings	+4	+4	+4	+4	+4	+4	+4	+4
Netto besparingen	-6	-6	-6	-26	-26	-26	-26	-26
Selectie en contractering								
Bruto besparingen	+1	-43	-92	-123	-117	-119	-120	-120
Investerings	+0	+15	+30	+44	+45	+46	+47	+47
Netto besparingen	+1	-28	-62	-79	-72	-73	-73	-73
Tariefdifferentiatie								
Bruto besparingen	-12	-14	-16	-17	-24	-24	-24	-24
Investerings	+0	+0	+0	+0	+0	+0	+0	+0
Netto besparingen	-12	-14	-16	-17	-24	-24	-24	-24

Alle bedragen in miljoenen euro's

Alle cijfers in deze handreiking zijn macrocijfers; bereken zelf de cijfers voor uw gemeente

Alle genoemde cijfers in deze handreiking zijn macrocijfers voor heel Nederland. Om een inschatting te maken van de hoogte van de besparingen die uw specifieke gemeente zou moeten realiseren, kunt u het percentage toepassen uit de externe bijlage "Verdeling cluster jeugd meicirculaire 2023" die te vinden is op vng.nl. Deze externe bijlage toont het aandeel (%) van elke gemeente in het cluster jeugd van de Algemene Uitkering uit het gemeentefonds (stand meicirculaire 2023).

Leeswijzer

In deze handreiking wordt een selectie van de maatregelen uit de maatregelentabel van bijlage 2 van de Hervormingsagenda Jeugd toegelicht. In de tabel hieronder staat waar in deze handreiking we de maatregelen bespreken. Ook staat in de tabel toegelicht welke maatregelen niet in de handreiking zijn opgenomen. Daarvoor wordt verwezen naar het implementatieplan.

Maatregel uit bijlage 2 van de Hervormingsagenda Jeugd	Verantwoordelijk	In deze handreiking
Versterken normale leven/veerkracht jeugdigen en hun omgeving	Rijk en VNG	Niet opgenomen in deze handreiking: in de Hervormingsagenda wordt in algemene zin beoogd de veerkracht van jeugdigen en hun omgeving te versterken. Deze specifieke maatregel is nog niet concreet uitgewerkt, maar is onderdeel van de acties op o.a. reikwijdte uit het implementatieplan Hervormingsagenda en activiteiten in het kader van aanpalende domeinen en toegang.
Afbakening reikwijdte	Rijk en VNG	Niet opgenomen in deze handreiking: zie het implementatieplan, onderdeel reikwijdte
Invoeren methoden voor domeinoverstijgend werken	VNG	Zie H2
Verbinding tussen huisartsen en gemeenten/lokale teams	VNG	Zie H3
Beperking verwijzingen naar ongecontracteerd aanbod	VNG	Zie H7
Regionalisering	Rijk en VNG	Niet opgenomen in deze handreiking: zie implementatieplan, onderdeel regionalisering & standaardisering
Voorkomen en verkorten residentiële zorg	Rijk en VNG	Niet opgenomen in deze handreiking: zie implementatieplan, onderdeel afbouw residentieel
Normaliseren voogdijondersteuning	Rijk en VNG	Zie H4
Selectie en contractering	VNG	Zie H6
Tariefdifferentiatie	Rijk en VNG	Zie H5
Standaardisatie uitvoering	Rijk en VNG	Niet opgenomen in deze handreiking: zie implementatieplan, onderdeel regionalisering & standaardisering
Vereenvoudiging productcodes	VNG	Niet opgenomen in deze handreiking: zie implementatieplan, onderdeel regionalisering & standaardisering

2. Invoeren methoden voor domeinoverstijgend werken

In de Hervormingsagenda Jeugd is afgesproken dat gemeenten een domeinoverstijgende aanpak hanteren, waarbij de behoeften van gezinnen en kinderen centraal staan. Bij een dergelijke aanpak kijkt men eerst naar de oorzaak van problemen en pas vervolgens naar passende oplossingen.

Er wordt in de praktijk met verschillende aanpakken gewerkt, waaronder onder meer de doorbraakmethode, omgekeerde toets en maatwerkbudgetten. Het is de verwachting dat dit kosten in de jeugdzorg kan voorkomen. Voor de duidelijkheid: in deze handreiking wordt consequent gesproken over ‘*invoeren van methoden voor domeinoverstijgend werken*’. In de Hervormingsagenda worden soms ook andere termen gebruikt (zoals ‘invoeren doorbraakmethode’ en ‘versterken bestaanszekerheid’). Hiermee wordt dezelfde maatregel bedoeld.

Het is de bedoeling dat domeinoverstijgend werken in heel Nederland wordt ingevoerd, op een wijze die gemeenten passend vinden. Gemeenten moeten bij de invoering van domeinoverstijgend werken met verschillende zaken rekening houden. Welke acties zij moeten ondernemen om de maatregel door te voeren hangt af van de uitgangspositie van de betreffende gemeente en de door haar gewenste methode voor domeinoverstijgend werken.

Mogelijke acties gemeenten

- ✓ Kies uit één of meerdere passende methode(n) voor invoeren domeinoverstijgend werken:
 - Doorbraakmethode (Instituut voor Publieke Waarden);
 - Maatwerkbudgetten;¹
 - Omgekeerde toets (Stimulansz);
 - Ander succesvolle methode van domeinoverstijgend werken (zie daarvoor het richtinggevend kader lokale teams/toegang dat in 2024 Q1 wordt opgesteld);
- ✓ Creëer een netwerk van contactpersonen tussen verschillende gemeentelijke domeinen, waarbinnen bijv. periodiek casuïstiekbesprekingen plaatsvinden en waarop gemeentelijke medewerkers kunnen terugvallen bij twijfel of obstakels.
- ✓ Vraag aan netwerk contactpersonen om periodiek terugkerende knelpunten te identificeren en periodiek suggesties te doen voor aanpassingen aan beleid.
- ✓ Regel privacybescherming, informatie- en gegevensdeling tussen verschillende gemeentelijke afdelingen en domeinen, en met externe partijen zoals zorgaanbieders en huisartsen. Houdt hierbij rekening met het wetsvoorstel [Wet aanpak meervoudige problematiek sociaal domein \(Wams\)](#).
- ✓ Inventariseer overlap met eerdere/andere activiteiten binnen de gemeente omtrent domeinoverstijgend werken om dubbel werk te voorkomen (bijv. IZA/GALA, Integraal Werken in de Wijk, etc.).

¹ Een maatwerkbudget kan ingezet worden om bijzondere kosten die burgervoogden maken te dekken. Zie hierover [H4 inzake normaliseren voogdijondersteuning](#).

Meer informatie

(1) In 2022 bleek uit een inventarisatie van de VNG dat 56% van de ondervraagde gemeenten/regio's werkte met een methode van domeinoverstijgend werken, waarvan 31% de doorbraakmethode betrof. Een praktijkvoorbeeld van een gemeente die bezig is met de **doorbraakmethode** staat beschreven in de bijlage van deze [inventarisatie onder gemeenten door de VNG in 2022](#) (p. 26).

(2) In de gemeenten Amsterdam, Hengelo, Leiden en Utrecht werken de wijk- of buurtteams met minimaatwerkbudgetten (vorm van **maatwerkbudget**). Anneke Ensink en Linda Meijvis van de Stichting Uitvoering Maatwerk hebben in opdracht van City Deal Eenvoudig Maatwerk onderzoek gedaan naar de maatschappelijke opbrengst van het minimaatwerkbudget. Over het minimaatwerkbudget is meer te lezen op de [website van Sociale Vraagstukken](#).

(3) Er staat een beschrijving op de website van [Stimulansz](#) van de wijze waarop de gemeente Eindhoven in het najaar van 2021 onder begeleiding van Stimulansz aan de slag is gegaan met de implementatie van de **Omgekeerde toets**.

(4) De City Deal en het traject Eenvoudig maatwerk lanceerden in 2019 het **platform Mooi Maatwerk** op www.1sociaaldomein.nl. [Het platform](#) bundelt casussen waar gemeenten maatwerk inzetten. Sociaal werkers kunnen er kennis opdoen en (oplossingen voor) casussen delen als zij vastlopen binnen reguliere kaders en wegen bij hulp aan kwetsbare mensen.

(5) De VNG publiceerde in oktober 2023 een inspiratiegids voor werkende integrale Big 5-aanpakken en succesfactoren voor jongeren tussen de 16 en 27 jaar. De Big 5 (wonen, inkomen, welzijn, werk & school en support) zijn de vijf pijlers van zelfstandigheid voor jongeren. Versneller 2 beschrijft integraal werken. Meer te lezen op de [website van de VNG](#).

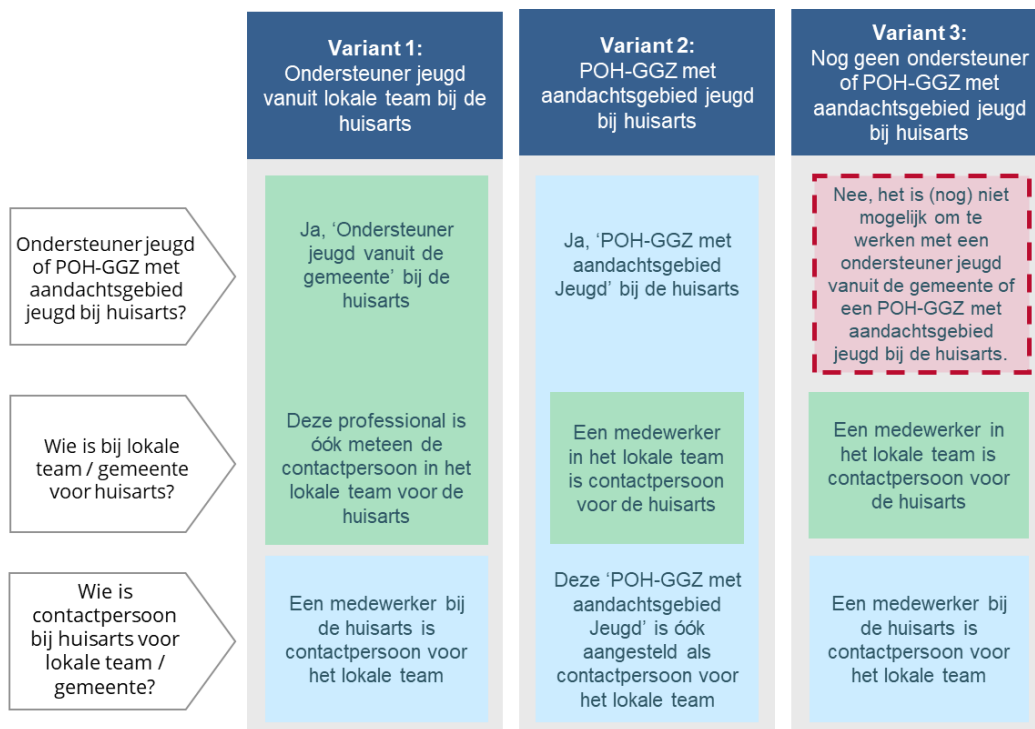
3. Verbinding tussen huisartsen en gemeenten/lokale teams

In de Hervormingsagenda Jeugd is ten eerste afgesproken dat gemeenten inzetten op de versterking van de samenwerking tussen huisartsen en lokale teams. Dat kunnen gemeenten allereerst doen door vaste contactpersonen voor huisartsen bij lokale teams en voor lokale teams bij huisartsen aan te wijzen.

Ten tweede is in de Hervormingsagenda Jeugd afgesproken dat er wordt gewerkt aan een bredere inzet van jeugdondersteuners bij de huisarts, om direct laagdrempelig hulp te bieden en zo in veel gevallen een apart traject te voorkomen. Er zijn twee varianten van deze ondersteuners:²

- Een **'ondersteuner jeugd vanuit de gemeente'** is een professional die direct lichte jeugdhulp kan bieden (onder de Jeugdwet) en onder verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Indien gewenst kan deze 'ondersteuner jeugd vanuit de gemeente' ook een fysiek spreekuur bij de huisarts houden. Deze ondersteuner jeugd vanuit de gemeente' is veelal onderdeel van het lokale team en is daarmee meteen de contactpersoon voor de huisarts bij het lokale team.
- Een **'POH-GGZ met aandachtsgebied Jeugd'** bij de huisarts (POH-GGZ staat voor praktijkondersteuner huisartsen voor geestelijke gezondheidszorg). Deze professional biedt huisartsenzorg en valt hiermee onder de Zorgverzekeringswet. Een 'POH-GGZ met aandachtsgebied Jeugd' kán ook de rol van contactpersoon bij de huisarts krijgen, maar dat is niet altijd het geval (verschil variant 2 en 3 in figuur hieronder).

Gemeenten zijn vrij in hun keuze om in te zetten op 'ondersteuners jeugd vanuit de gemeente' of op een 'POH-GGZ met aandachtsgebied Jeugd'. Zie in de figuur hieronder de drie verschillende formaties die mogelijk zijn volgens de afspraken in de Hervormingsagenda Jeugd:

² In praktijk bestaan er ook mengvormen van de twee varianten die hier genoemd worden.

Mogelijke acties gemeenten

Welke acties gemeenten moeten ondernemen om de maatregel door te voeren hangt af van de uitgangspositie van de betreffende gemeente. Een aantal gemeenten hebben al een 'ondersteuner jeugd vanuit de gemeente' of een 'POH-GGZ met aandachtsgebied Jeugd' die wordt ingezet in huisartsenpraktijken, maar de mate waarin deze als contactpersoon voor het lokale team optreden verschilt. Andere gemeenten moeten werknemers in dienst nemen bij de gemeente die functioneren als verbindend persoon tussen huisartsen en lokale teams.

In ieder geval kunnen gemeenten denken aan de volgende mogelijke acties:

- ✓ Stel vaste contactpersonen bij de lokale teams aan en informeer bij huisartsenpraktijken wie namens de praktijk kan fungeren als contactpersoon om de samenwerking tussen gemeente/lokale team en huisarts te versterken. Het gaat om een naam en contactgegevens van een vast aanspreekpunt bij het lokale team of huisarts.
- ✓ Leg een passende infrastructuur aan om goede informatie-uitwisseling met de contactpersonen te faciliteren en voorkom knelpunten rondom privacy. De contactpersonen zijn namelijk een actieve schakel tussen de huisarts, de sociale basisvoorzieningen en het lokaal team.
- ✓ Ga in gesprek met huisartsen over de gewenste vorm van een verbindend persoon tussen huisarts, lokale team, en gemeente. Bespreek met huisartsen welke variant zij willen, rekening houdend met de bestaande schaarste die speelt op het gebied van de POH-GGZ. Maak afspraken met huisartsen wat gemeenten hiervoor moeten regelen.
- ✓ Zorg dat de gewenste vorm wordt ingevoerd in de gemeente. Dat kan bijvoorbeeld door het lokale team aan het werk te zetten met een takenlijst.
- ✓ Zet gezamenlijk met huisartsen in op de huisvesting van de ondersteuner jeugd vanuit de gemeente of de POH-GGZ met aandachtsgebied jeugd. Niet elke huisarts heeft hier namelijk ruimte voor beschikbaar.
- ✓ Organiseer een ondersteuningsstructuur (casuïstiekbesprekingen, intervisie en supervisie, deskundigheidsbevordering) voor de ondersteuner jeugd vanuit de gemeente of POH-GGZ met aandachtsgebied jeugd om doorverwijzingen en geboden jeugdhulp te bespreken.
- ✓ Organiseer periodiek overleg tussen de gemeente (zowel beleidsmatig als vanuit het lokale team), de vertegenwoordiger van de huisartsengroep, de ondersteuner jeugd vanuit de gemeente of de POH-GGZ met aandachtsgebied jeugd, en eventueel andere lokale partijen, waarbij de onderlinge verwijzingen en relevante trends worden besproken binnen jeugdhulp en andere thema's.

Meer informatie

(1) Een **praktijkvoorbeeld** van een gemeenten die bezig is de succesvolle provinciale pilot met Ondersteuners Jeugd en Gezin (OJG) bij de huisartsen (i.e. ondersteuner-jeugd vanuit de gemeente) in Groningen. Deze staat beschreven in de [bijlage van de inventarisatie die de VNG in 2022 hield](#). Uit de [pilot](#) bleek dat meer dan de helft van de OJG-trajecten werd afgesloten zonder verwijzing naar geïndiceerde zorg.

(2) In maart 2017 is de gemeente Nissewaard gestart met het faciliteren van een POH-GGZ met aandachtsgebied Jeugd bij huisartspraktijken in de gemeente in de vorm van pilots. Hiervoor heeft de gemeente Nissewaard een **beleidskader** uitgewerkt dat via vng.nl te raadplegen is.

(3) De Landelijke Huisartsen Vereniging (LHV) heeft een Keuzehulp POH-jeugd ontwikkeld gericht aan huisartsen, en heeft eerder samen met de VNG een leidraad gemaakt voor samenwerking tussen gemeenten en huisarts op het gebied van jeugdhulp (in de Hervormingsagenda Jeugd is afgesproken dat deze in 2023 geactualiseerd wordt).

4. Normaliseren voogdijondersteuning

Volgens het CBS waren er in 2022 Nederland zo'n 11.000 jeugdigen tussen 0-18 jaar onder voogdij gesteld. De rechter kan daarvoor een 'voogd natuurlijk persoon' - een **burgervoogd** – benoemen óf een gecertificeerde instelling (GI) voor jeugdbescherming. Vooral jongeren die een voogdijmaatregel hebben (en die tot hun 18e jaar dat houden), hebben nu meestal een professional van een GI als hun voogd. Veel vaker dan nu het geval is zou voogdij belegd kunnen worden bij een burgervoogd.

Een voogd neemt het wettelijk gezag over de jongere op zich en is daardoor betrokken bij alle belangrijke beslissingen in diens leven. Daarbovenop is de burgervoogd persoonlijk betrokken bij het kind en blijft dat ook voor langere tijd. Daarom is in de Hervormingsagenda afgesproken om het beleggen van voogdij over jongeren bij een informeel steunfiguur (burgervoogdij, voogdijondersteuning) te normaliseren.

In de Hervormingsagenda stonden twee beperkingen genoemd die in de weg om normalisering van voogdijondersteuning mogelijk te maken.

- De eerste beperking is inmiddels opgelost: uit onderzoek en gesprekken met verzekeraars blijkt dat dat burgervoogden met hun WA-verzekering kunnen regelen dat jeugdigen waar zij voogd voor zijn onder hun WA-verzekering vallen.
- De tweede beperking betreft de dekking van bijzondere kosten die voor rekening van de burgervoogd komt. Dit vormt een drempel voor sommige mensen om burgervoogd te worden. Ook zijn er grote verschillen tussen kinderen in de hoogte van kosten die gemaakt moeten worden. Gemeenten zouden hier middelen voor maatwerkoplossingen voor beschikbaar kunnen stellen (zie ook [hoofdstuk 2](#) van deze handreiking).

Mogelijke acties gemeenten

- ✓ Stel middelen voor maatwerkoplossingen in uw gemeente beschikbaar om bijzondere kosten die voor rekening van burgervoogden komen te dekken (zie ook [hoofdstuk 2](#) van deze handreiking).
- ✓ Kijk in uw regio of er een gemeente is die de voortrekker op dit onderwerp zou kunnen zijn waar de omliggende gemeenten op kunnen aansluiten.
- ✓ Sluit aan bij de handreiking die in 2024 door de VNG gepubliceerd wordt met betrekking tot dit onderwerp.

Meer informatie

(1) Op de **website van het Nederlands Jeugdinstituut** staat meer informatie over burgervoogdij. Zie hiervoor: [Wat is een burgervoogd? | Nederlands Jeugdinstituut \(nji.nl\)](#)

(2) Professionals kunnen voor vragen, informatie en ondersteuning terecht bij de Stichting Burgervoogdij (website van de Stichting Burgervoogdij is [www.burgervoogd.nl](#)). Zie bijvoorbeeld de volgende folders over: [burgervoogdij algemeen](#); [aansprakelijkheid](#); [financiële gevolgen](#); en [als het kind 18 jaar wordt](#).

5. Tariefdifferentiatie

Uit analyses blijkt dat er grote verschillen zijn tussen de winstmarges die zorgaanbieders realiseren: aanbieders met een kleine omzet hebben hoge winstmarges, terwijl grotere aanbieders met relatief grote omzet een (zeer) kleine winstmarge hebben.³ Dit komt doordat de twee categorieën aanbieders een andere kostenstructuur hebben. Kleine aanbieders leveren vaak alleen de basiszorg, hebben weinig overhead en zetten jonge medewerkers in. Voor deze groep aanbieders kunnen de huidige tarieven (soms) te hoog zijn. Grotere aanbieders hebben vaak veel overhead, werken met meer ervaren krachten en moeten ook de hoger opgeleide experts die de medewerkers begeleiden uit het tarief betalen. De huidige tarieven zijn niet (altijd) toereikend voor deze grote zorgaanbieders die veruit de meeste zware jeugdzorg bieden.

In de Hervormingsagenda is daarom afgesproken dat gemeenten in de productstructuur en tariefstelling waar mogelijk onderscheid gaan maken tussen aanbieders die alleen eenvoudige hulp verlenen en aanbieders die ook specialistische expertise hebben. Gemeenten moeten met deze twee groepen rekening houden bij het doen van kostprijsonderzoek (binnen wat juridisch mogelijk is).

Een aanzienlijk deel van de gemeenten maakt al onderscheid in tarieven op basis van verschillen in de kostenstructuur van de aanbieder. Dat doen zij bijvoorbeeld door onderscheid te maken op basis van de zorgvorm (op schaal van generiek tot hoogspecialistisch), omvang (onderscheid klein/groot of vrijgevestigd/niet vrijgevestigd) van de aanbieders. Sommige gemeenten nemen met hetzelfde doel voor ogen bepalingen op in contracten met aanbieders over een maximum te behalen resultaat als % van de omzet.

Mogelijke acties gemeenten

- ✓ Houd bij toekomstige aanbestedingen (bijv. bij verplicht regionale aanbesteding o.b.v. MR zorgvormen) rekening met verschil in kostprijzen voor kleine aanbieders en grotere 'systeempartijen'. Doe dit door de productstructuur in te richten en gericht kostprijsonderzoek te doen.
- ✓ Zorg daarbij voor een goede onderbouwing voor differentiatie tussen zorgaanbieders en tarieven om discussie met zorgaanbieders over verschillende tarieven te voorkomen.
- ✓ Sluit aan bij landelijke productstructuur en tariefafspraken (zodra deze beschikbaar zijn vanuit het traject standaardisering; dit zal wel nog enkele jaren duren, zie daarvoor het implementatieplan standaardisering).

Meer informatie

(1) In 2021 is de **handreiking [Inzicht in tarieven](#)** gepubliceerd. De handreiking is bedoeld om te ondersteunen bij het voeren van 'het goede gesprek' tussen opdrachtgevers en opdrachtnemers over de opbouw en totstandkoming van tarieven.

(2) Het **[Kennis- en Informatiepunt Tarieven van de Jeugdautoriteit](#)** beantwoordt vragen van aanbieders en gemeenten over jeugdhulptarieven.

³ Zie analyse 'De financiële positie van jeugdzorgorganisaties' uitgevoerd door Jeugdzorg Nederland (oktober 2020). [Link](#) Zie ook nieuwbericht op huiselijkgeweld.nl over het rapport van Jeugdzorg Nederland. [Link](#)

6. Selectie en contractering

Om besparingen te realiseren op het terrein van onrechtmatig gebruik van jeugdhulp door aanbieders is in het financiële kader van de Hervormingsagenda afgesproken dat gemeenten inzetten op betere selectie van zorgaanbieders aan de voorkant en scherpere contractering. Deze financiële maatregel bestaat uit drie financiële submaatregelen die hieronder apart worden toegelicht.

Submaatregel A: Toestaan prijsconcurrentie

Deze submaatregel behelst de invoering van prijsconcurrentie tussen aanbieders door gemeenten door het loslaten van tarieven. Dit zou ervoor moeten zorgen dat zorgaanbieders hun kosten verlagen om het contract voor het leveren van jeugdzorg in de gemeente gegund te krijgen. Tijdens het schrijven van deze handreiking zijn echter twijfels ontstaan over de wenselijkheid van deze submaatregel, mede gezien de gezamenlijke inzet in de Hervormingsagenda om tot meer eenduidigheid van tariefstelling te komen. Voor de uitvoering van deze submaatregel zijn er daarom geen acties voor gemeenten of Rijk opgenomen in het implementatieplan en in deze handreiking. Dit dient door de deskundigencommissie meegenomen te worden in haar oordeel.

Submaatregel B: Aanpak onrechtmatigheid

Het voorkomen van onrechtmatigheden en fraude kan leiden tot besparingen op kosten voor jeugdhulp. Er is sprake van onrechtmatigheid als een aanbieder niet handelt conform de afspraken en contracten met de gemeenten. Als deze onrechtmatigheid met opzet plaatsvindt, is er sprake van fraude.

Een (klein) deel van het gemeentelijk budget gaat momenteel op aan onrechtmatigheid. Hier kan op bespaard worden door te voorkomen dat gemeenten een contract aangaan met een frauderende organisatie of zorgbureau. Dit vraagt om:

- Een grondige screening door gemeenten bij de selectie waarmee potentiële aanbieders met ongewenste bedoelingen geweerd kunnen worden;
- Strengere inkoop-eisen en eisen op gebied van bedrijfsvoering die bij de selectie aan de organisaties gesteld worden en meer handhaving op deze eisen door gemeenten;
- Professionele inrichting en/of een goed bereik van contract- en accountmanagement van gemeenten (zeker in situaties met veel aanbieders).

Er is volgens het rapport *Kwantificeren Maatregelen Jeugd* van KPMG een structurele investering in het gemeentelijk apparaat van 1% van het budget nodig om een winst van 2% van het budget te behalen (dus netto besparing van 1%).⁴ Op basis hiervan is in de financiële reeks van de hervormingsagenda voorzien in een investeringsruimte van de genoemde 1%. De VNG, het Rijk en aanbieders organiseren een ondersteuningsaanbod om gemeenten te helpen in hun selectie, contractering en verantwoording en om te kunnen sturen op een rechtmatige uitvoering door aanbieders.

Submaatregel C: Limiteren winsten

Met het Wetsvoorstel *Integere bedrijfsvoering zorg- en jeugdhulpaanbieders (Wibz)* worden bepalingen geïntroduceerd om tegenstrijdige belangen te voorkomen en voorwaarden te kunnen

⁴ [Kwantificeren maatregelen Jeugd | Rapport | Rijksoverheid.nl](#), zie p. 21 (incl. kader 'extrapolatie naar landelijk').

stellen aan het uitkeren van winst als er risico's zijn voor de kwaliteit, betaalbaarheid en toegankelijkheid van zorg- en jeugdhulp. Gemeenten hebben met de Wibz een grondslag om excessieve winsten aan te pakken doordat zij makkelijker voorwaarden kunnen stellen aan de hoogte van de winstuitkeringen van zorginstellingen. Het wetsvoorstel is controversieel verklaard en daarmee aan het volgende kabinet op te pakken. Zonder tussenkomst van de Wibz ontbreekt op dit moment de wettelijke grondslag om voorwaarden te stellen aan winstuitkeringen. Op korte termijn worden geen acties voor gemeenten of Rijk verwacht tot inwerkingtreding van de Wibz.

Mogelijke acties gemeenten

- ✓ Ten aanzien van submaatregel A (toestaan prijsconcurrentie): Richt je op de uitvoering van de submaatregel B en maatregel tariefdifferentiatie (zie [hoofdstuk 5](#) van deze handreiking).
- ✓ Ten aanzien van submaatregel B (aanpak onrechtmatigheid): Sluit u aan bij het '[Starterspakket toezichthouder rechtmatigheid Jeugdwet](#)' dat de VNG in samenwerking met een aantal gemeenten ontwikkelde. Hierin staat ook een stappenplan opgenomen op basis van een [uitspraak](#) door de Centrale Raad van Beroep waarin de Raad bepaald heeft hoe een zorgvuldig onderzoek naar een aanvraag van jeugdhulp door gemeenten eruit moet zien. Zie ook kader met meer informatie hieronder. Nadere informatie over ondersteuning voor deze maatregel volgt vanuit VNG.
- ✓ Ten aanzien van submaatregel C (limiteren winsten): Richt je op de uitvoering van de maatregel tariefdifferentiatie (zie [hoofdstuk 5](#) van deze handreiking).

Meer informatie

(1) In samenwerking met een aantal gemeenten ontwikkelde de VNG het '[Starterspakket toezichthouder rechtmatigheid Jeugdwet](#)' waarmee gemeenten aan de slag kunnen met rechtmatigheidstoezicht Jeugdwet. Het Starterspakket is een compact document met daarin de wettelijke kaders, taken, bevoegdheden en een stappenplan. Zie ook het artikel '[Tijd om rechtmatigheidstoezicht Jeugdwet nu echt op te pakken](#)' op [vng.nl](#).

(2) Voor **meer informatie over handhaving** in uw regio kunt u contact opnemen met de regioadviseurs binnen het team Naleving. De werkzaamheden en adviseurs zijn verdeeld over vier regio's (Noord-Oost, Noord-West, Midden, Zuid). De [contactgegevens](#) vindt u op [vng.nl](#). Daarnaast wordt er via het VNG-forum door gemeenten en regio's informatie en ervaringen worden uitgewisseld.

(3) In de regio's Twente en Hart van Brabant worden er **Proeftuinen Aanpak Zorgfraude** uitgevoerd. Er worden onder meer screeningsmethoden ontwikkeld en beproefd. Ook worden de mogelijkheden en de beperkingen van de Wet Bibob als screeningsinstrument in de praktijk beproefd. Lees hier meer over op [vng.nl](#).

(3) De KIT, het **Kwaliteit en integriteitsinstrument Twente**, is ontwikkeld als beoordeling van contracten, waarbij de integriteit wordt getoetst, kwaliteitseisen aan de orde komen en een risicoanalyse wordt uitgevoerd, zodat er kwalitatief goede en integere zorgaanbieders overblijven. Dit kan gebruikt worden om scherp in beeld te krijgen waar in contracten goed naar gekeken moet worden. Zie [dit artikel](#) met beschrijving en link naar implementatiedocument.

7. Beperking verwijzingen naar ongecontracteerd aanbod

In de Hervormingsagenda is afgesproken dat gemeenten maatregelen nemen waarbij verwijzingen worden beperkt tot door de gemeenten gecontracteerde aanbieders. Dit vergroot de grip van gemeenten op toegang en kosten. Gemeenten kunnen zich hiervoor inzetten door afspraken te maken met huisartsen, medisch specialisten, jeugdartsen en Gecertificeerde Instellingen (GI's) over de wijze waarop verwezen wordt. Afgesproken kan worden dat alleen naar gecontracteerd aanbod wordt verwezen.

Verwijzingen naar niet-gecontracteerd aanbod worden dan door gemeenten niet meer betaald, tenzij de gemeente geen geschikte vergelijkbare alternatieven heeft ingekocht. Het is daarom van belang dat het zorglandschap dekkend is. Het college is namelijk vanuit de Jeugdwet verplicht de benodigde jeugdhulp in te kopen. Als jeugdigen en ouders de ingekochte voorzieningen niet passend vinden, kunnen zij gemotiveerd een persoonsgebonden budget (pgb) aanvragen zodat de jeugdhulp door de ouders zelf kan worden ingekocht.

Mogelijke acties gemeenten

- ✓ Zorg ervoor/monitor dat het aanbod van jeugdhulp kwalitatief en kwantitatief toereikend is.
- ✓ Geef externe verwijzers (huisartsen, medisch specialisten, jeugdartsen en GI's) en de Raad voor de Kinderbescherming actief inzage in gecontracteerd aanbod en zorg ervoor dat deze informatie gemakkelijk te ontsluiten is.
- ✓ Maak afspraken met de Raad voor de Kinderbescherming over de onderlinge samenwerking bijv. over meedenken in casussen waar de Raad voor de Kinderbescherming er niet uitkomt over passend (gecontracteerd) aanbod. Onderdeel van die afspraken kan zijn dat de Raad, indien er redenen zijn om in een advies af te wijken van het gecontracteerd aanbod, dit voorafgaand aan het geven van het advies met de gemeente te overleggen.
- ✓ Indien er in incidentele gevallen niet gecontracteerd aanbod moet worden ingezet, maak met een gecontracteerde aanbieder afspraken over het organiseren van deze zorg via onderaannemerschap.

Meer informatie

In Utrecht wordt gewerkt met de 'Utrechtse aanpak', een sturingsmodel in het sociaal domein waarbij gewerkt wordt vanuit 'de bedoeling'. Voor meer informatie zie de volgende bronnen: [presentatie over model en werking in de praktijk](#); [strategie contracteren aanvullende zorg jeugd](#); en [artikel op binnenlandsbestuur.nl](#).

Bijlage: Verdeling cluster jeugd meicirculaire 2023

Alle cijfers in deze handreiking betreffen macrocijfers die gelden voor heel Nederland. Om een inschatting te maken van de hoogte van de besparingen die elke specifieke gemeente zou moeten realiseren, kunt u het gemeentelijk aandeel in het totale cluster jeugd van de Algemene Uitkering uit het gemeentefonds hanteren. Deze onderstaande tabel toont dit aandeel als % van heel Nederland (stand meicirculaire 2023).

Regio	Gemeente	Percentage
Achterhoek	Aalten	0,17%
Achterhoek	Berkelland	0,24%
Achterhoek	Bronckhorst	0,18%
Achterhoek	Doetinchem	0,38%
Achterhoek	Montferland	0,22%
Achterhoek	Oost-Gelre	0,15%
Achterhoek	Oude IJsselstreek	0,26%
Achterhoek	Winterswijk	0,19%
Alkmaar (Noord-Kennemerland)	Alkmaar	0,66%
Alkmaar (Noord-Kennemerland)	Bergen (NH.)	0,10%
Alkmaar (Noord-Kennemerland)	Castricum	0,12%
Alkmaar (Noord-Kennemerland)	Dijk en Waard	0,44%
Alkmaar (Noord-Kennemerland)	Heiloo	0,09%
Alkmaar (Noord-Kennemerland)	Uitgeest	0,05%
Amsterdam-Amstelland	Aalsmeer	0,13%
Amsterdam-Amstelland	Amstelveen	0,43%
Amsterdam-Amstelland	Amsterdam	5,22%
Amsterdam-Amstelland	Diemen	0,11%
Amsterdam-Amstelland	Ouder-Amstel	0,06%
Amsterdam-Amstelland	Uithoorn	0,14%
Centraal Gelderland	Arnhem	1,24%
Centraal Gelderland	Doesburg	0,08%
Centraal Gelderland	Duiven	0,14%
Centraal Gelderland	Lingewaard	0,24%
Centraal Gelderland	Overbetuwe	0,22%
Centraal Gelderland	Renkum	0,16%
Centraal Gelderland	Rheden	0,27%
Centraal Gelderland	Rozendaal	0,00%
Centraal Gelderland	Wageningen	0,18%
Centraal Gelderland	Westervoort	0,09%
Centraal Gelderland	Zevenaar	0,29%
Drenthe	Aa en Hunze	0,11%
Drenthe	Assen	0,47%
Drenthe	Borger-Odoorn	0,15%
Drenthe	Coevorden	0,21%

Regio	Gemeente	Percentage
Drenthe	De Wolden	0,11%
Drenthe	Emmen	0,83%
Drenthe	Hoogeveen	0,42%
Drenthe	Meppel	0,22%
Drenthe	Midden-Drenthe	0,18%
Drenthe	Noordenveld	0,16%
Drenthe	Tynaarlo	0,13%
Drenthe	Westerveld	0,09%
Eemland	Amersfoort	0,85%
Eemland	Baarn	0,11%
Eemland	Bunschoten	0,09%
Eemland	Eemnes	0,03%
Eemland	Leusden	0,11%
Eemland	Soest	0,21%
Eemland	Woudenberg	0,06%
Flevoland	Almere	1,21%
Flevoland	Dronten	0,22%
Flevoland	Lelystad	0,53%
Flevoland	Noordoostpolder	0,29%
Flevoland	Urk	0,12%
Flevoland	Zeewolde	0,11%
Food Valley	Barneveld	0,28%
Food Valley	Ede	0,63%
Food Valley	Nijkerk	0,20%
Food Valley	Renswoude	0,02%
Food Valley	Rhenen	0,10%
Food Valley	Scherpenzeel	0,04%
Food Valley	Veenendaal	0,41%
Friesland (Fryslân)	Achtkarspelen	0,20%
Friesland (Fryslân)	Ameland	0,02%
Friesland (Fryslân)	Dantumadiel	0,13%
Friesland (Fryslân)	De Fryske Marren	0,30%
Friesland (Fryslân)	Harlingen	0,12%
Friesland (Fryslân)	Heerenveen	0,35%
Friesland (Fryslân)	Leeuwarden	0,88%
Friesland (Fryslân)	Noardeast-Fryslân	0,31%
Friesland (Fryslân)	Ooststellingwerf	0,16%
Friesland (Fryslân)	Opsterland	0,17%
Friesland (Fryslân)	Schiermonnikoog	0,00%
Friesland (Fryslân)	Smallingerland	0,42%
Friesland (Fryslân)	Súdwest-Fryslân	0,58%
Friesland (Fryslân)	Terschelling	0,02%

Regio	Gemeente	Percentage
Friesland (Fryslân)	Tytsjerksteradiel	0,18%
Friesland (Fryslân)	Vlieland	0,01%
Friesland (Fryslân)	Waadhoeke	0,30%
Friesland (Fryslân)	Weststellingwerf	0,19%
Gooi en Vechtstreek	Blaricum	0,04%
Gooi en Vechtstreek	Gooise Meren	0,25%
Gooi en Vechtstreek	Hilversum	0,53%
Gooi en Vechtstreek	Huizen	0,21%
Gooi en Vechtstreek	Laren	0,03%
Gooi en Vechtstreek	Wijdmeren	0,09%
Groningen	Eemsdelta	0,34%
Groningen	Groningen	1,53%
Groningen	Het Hogeland	0,31%
Groningen	Midden-Groningen	0,44%
Groningen	Oldambt	0,31%
Groningen	Pekela	0,10%
Groningen	Stadskanaal	0,27%
Groningen	Veendam	0,22%
Groningen	Westerkwartier	0,35%
Groningen	Westerwolde	0,18%
Haaglanden	Delft	0,50%
Haaglanden	Leidschendam-Voorburg	0,35%
Haaglanden	Midden-Delfland	0,06%
Haaglanden	Pijnacker-Nootdorp	0,18%
Haaglanden	Rijswijk	0,28%
Haaglanden	's-Gravenhage	3,26%
Haaglanden	Voorschoten	0,09%
Haaglanden	Wassenaar	0,10%
Haaglanden	Westland	0,58%
Haaglanden	Zoetermeer	0,68%
Haarlemmermeer	Haarlemmermeer	0,65%
Holland Rijnland	Alphen aan den Rijn	0,55%
Holland Rijnland	Hillegom	0,11%
Holland Rijnland	Kaag en Braassem	0,12%
Holland Rijnland	Katwijk	0,34%
Holland Rijnland	Leiden	0,61%
Holland Rijnland	Leiderdorp	0,10%
Holland Rijnland	Lisse	0,11%
Holland Rijnland	Nieuwkoop	0,11%
Holland Rijnland	Noordwijk	0,19%
Holland Rijnland	Oegstgeest	0,07%
Holland Rijnland	Teylingen	0,14%

Regio	Gemeente	Percentage
Holland Rijnland	Zoeterwoude	0,03%
IJmond (Midden-Kennemerland)	Beverwijk	0,23%
IJmond (Midden-Kennemerland)	Heemskerk	0,19%
IJmond (Midden-Kennemerland)	Velsen	0,38%
IJsselland	Dalfsen	0,14%
IJsselland	Deventer	0,70%
IJsselland	Hardenberg	0,36%
IJsselland	Kampen	0,37%
IJsselland	Olst-Wijhe	0,09%
IJsselland	Ommen	0,09%
IJsselland	Raalte	0,20%
IJsselland	Staphorst	0,09%
IJsselland	Steenwijkerland	0,28%
IJsselland	Zwartewaterland	0,12%
IJsselland	Zwolle	0,86%
Kop van Noord-Holland	Den Helder	0,40%
Kop van Noord-Holland	Hollands Kroon	0,27%
Kop van Noord-Holland	Schagen	0,22%
Kop van Noord-Holland	Texel	0,06%
Lekstroom	Houten	0,19%
Lekstroom	IJsselstein	0,15%
Lekstroom	Lopik	0,05%
Lekstroom	Nieuwegein	0,35%
Lekstroom	Vijfheerenlanden	0,29%
Midden-Brabant	Alphen-Chaam	0,04%
Midden-Brabant	Baarle-Nassau	0,03%
Midden-Brabant	Dongen	0,13%
Midden-Brabant	Gilze en Rijen	0,14%
Midden-Brabant	Goirle	0,10%
Midden-Brabant	Heusden	0,24%
Midden-Brabant	Hilvarenbeek	0,06%
Midden-Brabant	Loon op Zand	0,12%
Midden-Brabant	Oisterwijk	0,13%
Midden-Brabant	Tilburg	1,50%
Midden-Brabant	Waalwijk	0,31%
Midden Holland	Bodegraven-Reeuwijk	0,13%
Midden Holland	Gouda	0,41%
Midden Holland	Krimpenerwaard	0,27%
Midden Holland	Waddinxveen	0,14%
Midden Holland	Zuidplas	0,17%
Midden IJssel / Oost Veluwe	Apeldoorn	1,02%
Midden IJssel / Oost Veluwe	Brummen	0,10%

Regio	Gemeente	Percentage
Midden IJssel / Oost Veluwe	Epe	0,18%
Midden IJssel / Oost Veluwe	Hattem	0,06%
Midden IJssel / Oost Veluwe	Heerde	0,09%
Midden IJssel / Oost Veluwe	Lochem	0,15%
Midden IJssel / Oost Veluwe	Voorst	0,11%
Midden IJssel / Oost Veluwe	Zutphen	0,33%
Midden-Limburg Oost	Echt-Susteren	0,18%
Midden-Limburg Oost	Maasgouw	0,11%
Midden-Limburg Oost	Roerdalen	0,11%
Midden-Limburg Oost	Roermond	0,45%
Midden-Limburg West	Leudal	0,16%
Midden-Limburg West	Nederweert	0,09%
Midden-Limburg West	Weert	0,31%
Noord-Limburg	Beesel	0,09%
Noord-Limburg	Bergen (L.)	0,07%
Noord-Limburg	Gennepe	0,08%
Noord-Limburg	Horst aan de Maas	0,21%
Noord-Limburg	Peel en Maas	0,22%
Noord-Limburg	Venlo	0,78%
Noord-Limburg	Venray	0,26%
Noordoost Brabant	Bernheze	0,14%
Noordoost Brabant	Boekel	0,05%
Noordoost Brabant	Boxtel	0,18%
Noordoost Brabant	Land van Cuijk	0,46%
Noordoost Brabant	Maashorst	0,32%
Noordoost Brabant	Meierijstad	0,40%
Noordoost Brabant	Oss	0,57%
Noordoost Brabant	's-Hertogenbosch	0,97%
Noordoost Brabant	Sint-Michielsgestel	0,11%
Noordoost Brabant	Vught	0,14%
Noord-Veluwe	Elburg	0,13%
Noord-Veluwe	Ermelo	0,12%
Noord-Veluwe	Harderwijk	0,28%
Noord-Veluwe	Nunspeet	0,15%
Noord-Veluwe	Oldebroek	0,14%
Noord-Veluwe	Putten	0,12%
Rijk van Nijmegen	Berg en Dal	0,20%
Rijk van Nijmegen	Beuningen	0,12%
Rijk van Nijmegen	Druten	0,10%
Rijk van Nijmegen	Heumen	0,07%
Rijk van Nijmegen	Mook en Middelaar	0,03%
Rijk van Nijmegen	Nijmegen	1,33%

Regio	Gemeente	Percentage
Rijk van Nijmegen	Wijchen	0,23%
Rijnmond	Albrandswaard	0,09%
Rijnmond	Barendrecht	0,18%
Rijnmond	Capelle aan den IJssel	0,39%
Rijnmond	Goeree-Overflakkee	0,24%
Rijnmond	Krimpen aan den IJssel	0,16%
Rijnmond	Lansingerland	0,21%
Rijnmond	Maassluis	0,19%
Rijnmond	Nissewaard	0,51%
Rijnmond	Ridderkerk	0,28%
Rijnmond	Rotterdam	4,87%
Rijnmond	Schiedam	0,49%
Rijnmond	Vlaardingen	0,49%
Rijnmond	Voorne aan Zee	0,32%
Rivierenland	Buren	0,12%
Rivierenland	Culemborg	0,15%
Rivierenland	Maasdriel	0,12%
Rivierenland	Neder-Betuwe	0,14%
Rivierenland	Tiel	0,27%
Rivierenland	West Betuwe	0,22%
Rivierenland	West Maas en Waal	0,10%
Rivierenland	Zaltbommel	0,15%
Twente	Almelo	0,58%
Twente	Borne	0,12%
Twente	Dinkelland	0,11%
Twente	Enschede	1,18%
Twente	Haaksbergen	0,14%
Twente	Hellendoorn	0,21%
Twente	Hengelo	0,56%
Twente	Hof van Twente	0,17%
Twente	Losser	0,13%
Twente	Oldenzaal	0,20%
Twente	Rijssen-Holten	0,21%
Twente	Tubbergen	0,09%
Twente	Twenterand	0,21%
Twente	Wierden	0,11%
Utrecht Stad	Utrecht	1,94%
Utrecht West	De Ronde Venen	0,17%
Utrecht West	Montfoort	0,05%
Utrecht West	Oudewater	0,04%
Utrecht West	Stichtse Vecht	0,28%
Utrecht West	Woerden	0,22%

Regio	Gemeente	Percentage
West Brabant Oost	Altena	0,27%
West Brabant Oost	Breda	1,09%
West Brabant Oost	Drimmelen	0,12%
West Brabant Oost	Geertruidenberg	0,12%
West Brabant Oost	Oosterhout	0,33%
West Brabant West	Bergen op Zoom	0,43%
West Brabant West	Etten-Leur	0,24%
West Brabant West	Halderberge	0,15%
West Brabant West	Moerdijk	0,19%
West Brabant West	Roosendaal	0,49%
West Brabant West	Rucphen	0,13%
West Brabant West	Steenbergen	0,14%
West Brabant West	Woensdrecht	0,11%
West Brabant West	Zundert	0,10%
West-Friesland	Drechterland	0,09%
West-Friesland	Enkhuizen	0,12%
West-Friesland	Hoorn	0,46%
West-Friesland	Koggenland	0,09%
West-Friesland	Medemblik	0,24%
West-Friesland	Opmeer	0,05%
West-Friesland	Stede Broec	0,13%
Zaanstreek-Waterland	Edam-Volendam	0,14%
Zaanstreek-Waterland	Landsmeer	0,04%
Zaanstreek-Waterland	Oostzaan	0,04%
Zaanstreek-Waterland	Purmerend	0,51%
Zaanstreek-Waterland	Waterland	0,07%
Zaanstreek-Waterland	Wormerland	0,08%
Zaanstreek-Waterland	Zaanstad	1,01%
Zeeland	Borsele	0,11%
Zeeland	Goes	0,25%
Zeeland	Hulst	0,17%
Zeeland	Kapelle	0,06%
Zeeland	Middelburg	0,32%
Zeeland	Noord-Beveland	0,02%
Zeeland	Reimerswaal	0,14%
Zeeland	Schouwen-Duiveland	0,17%
Zeeland	Sluis	0,12%
Zeeland	Terneuzen	0,35%
Zeeland	Tholen	0,15%
Zeeland	Veere	0,07%
Zeeland	Vlissingen	0,32%
Zuid-Holland Zuid	Alblasserdam	0,12%

Regio	Gemeente	Percentage
Zuid-Holland Zuid	Dordrecht	0,75%
Zuid-Holland Zuid	Gorinchem	0,24%
Zuid-Holland Zuid	Hardinxveld-Giessendam	0,10%
Zuid-Holland Zuid	Hendrik-Ido-Ambacht	0,13%
Zuid-Holland Zuid	Hoeksche Waard	0,38%
Zuid-Holland Zuid	Molenlanden	0,19%
Zuid-Holland Zuid	Papendrecht	0,16%
Zuid-Holland Zuid	Sliedrecht	0,14%
Zuid-Holland Zuid	Zwijndrecht	0,28%
Zuid-Kennemerland	Bloemendaal	0,06%
Zuid-Kennemerland	Haarlem	0,90%
Zuid-Kennemerland	Heemstede	0,09%
Zuid-Kennemerland	Zandvoort	0,09%
Zuid-Limburg	Beek	0,08%
Zuid-Limburg	Beekdaelen	0,19%
Zuid-Limburg	Brunssum	0,22%
Zuid-Limburg	Eijsden-Margraten	0,10%
Zuid-Limburg	Gulpen-Wittem	0,07%
Zuid-Limburg	Heerlen	0,83%
Zuid-Limburg	Kerkrade	0,40%
Zuid-Limburg	Landgraaf	0,27%
Zuid-Limburg	Maastricht	0,82%
Zuid-Limburg	Meerssen	0,09%
Zuid-Limburg	Simpelveld	0,07%
Zuid-Limburg	Sittard-Geleen	0,67%
Zuid-Limburg	Stein	0,16%
Zuid-Limburg	Vaals	0,07%
Zuid-Limburg	Valkenburg aan de Geul	0,09%
Zuid-Limburg	Voerendaal	0,06%
Zuidoost-Brabant	Asten	0,09%
Zuidoost-Brabant	Bergeijk	0,08%
Zuidoost-Brabant	Best	0,13%
Zuidoost-Brabant	Bladel	0,08%
Zuidoost-Brabant	Cranendonck	0,10%
Zuidoost-Brabant	Deurne	0,19%
Zuidoost-Brabant	Eersel	0,07%
Zuidoost-Brabant	Eindhoven	1,66%
Zuidoost-Brabant	Geldrop-Mierlo	0,21%
Zuidoost-Brabant	Gemert-Bakel	0,17%
Zuidoost-Brabant	Heeze-Leende	0,05%
Zuidoost-Brabant	Helmond	0,67%
Zuidoost-Brabant	Laarbeek	0,11%

Regio	Gemeente	Percentage
Zuidoost-Brabant	Nuenen, Gerwen en Nederwetten	0,07%
Zuidoost-Brabant	Oirschot	0,07%
Zuidoost-Brabant	Reusel-De Mierden	0,06%
Zuidoost-Brabant	Someren	0,10%
Zuidoost-Brabant	Son en Breugel	0,06%
Zuidoost-Brabant	Valkenswaard	0,19%
Zuidoost-Brabant	Veldhoven	0,22%
Zuidoost-Brabant	Waalre	0,06%
Zuidoost Utrecht	Bunnik	0,04%
Zuidoost Utrecht	De Bilt	0,18%
Zuidoost Utrecht	Utrechtse Heuvelrug	0,19%
Zuidoost Utrecht	Wijk bij Duurstede	0,10%
Zuidoost Utrecht	Zeist	0,33%